

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΟΙΔΙΠΟΔΟΣ

ΠΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΙ ΤΟΝ ΔΙΕΣΚΕΥΑΣΕ ΔΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ Ο ΣΟΦΟΚΛΗΣ
ΚΑΙ ΠΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΙ ΤΟΝ ΗΡΜΗΝΕΥΣΕ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΩΣ Ο FREUD

Κατά τὸ ἔτος 1908 ὁ Freud εἰς σύντομον καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρωτοπορικὴν μελέτην τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ποιητὴς καὶ ἡ φαντασίωσις» (1), ἔρριψε τὴν ἰδέαν ὅτι «οἱ μῦθοι (καὶ οἱ θρύλοι) φαίνεται ὡς λίαν πιθανὸν ὅτι ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ μεταμορφωμένα ὑπολείμματα ὀνειροπλάστων πόθων (Wunschphantasien) ὁλοκλήρων ἔθνων, ὅτι παριστοῦν τὰ προαιώνια ὄνειρα τῆς νεαρᾶς (πρωτογόνου) ἀνθρωπότητος. Ὡς προέκτασις τῆς σκέψεως αὐτῆς τοῦ ἀρχηγέτου τῆς Ψυχαναλύσεως εἶναι δυνατόν νὰ διατυπωθῇ ἡ πρότασις ὅτι ἡ ἀρχὴ (ὁ νόμος) τοῦ Χαΐκελ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχολογικὴν ἐξέλιξιν, ὅτι δηλαδὴ ἡ παιδικὴ φαντασία ἀναδημιουργεῖ (ἐπαναλαμβάνει) τοὺς προγονικοὺς μύθους τροποποιημένους καὶ ὅτι οἱ μῦθοι γενικῶς, ὅπως καὶ τὰ ὄνειρα, ἐκφράζουσιν—εἰς πλέον συνειδητὸν ἀπὸ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον τοὺς φέρει πλησίον πρὸς τὸ ὀνειροπόλημα—ἐνορμήσεις, βασικὰ συναισθήματα καὶ ψυχικὰ πάθη ὑπὸ μορφήν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συμβολικὴν.

Οἱ μῦθοι ὁμοιάζουν πρὸς ἕνα συμπετυκνωμένον ἀνθρώπινον δρᾶμα.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον συγκλονιστικὰ ψυχικὰ πάθη, τὸ μῖσος, ὡς ἐκδήλωσις τῆς ἐπιθετικότητος (agressivité) ὑπὸ τὴν ἥλιαν, ἀλλὰ πλέον ἐπίμονον μορφήν αὐτῆς (ἡ ἄλλη, ἡ ἐκρηκτικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐπιθετικότητος εἶναι ἡ ὀργή), ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἀνυπερβλήτου ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἔπους, τῆς Ἰλιάδος :

«Μῆ νιν ἄξειδε, θεά, Πηληϊάδεο Ἀχιλλῆος...»

«Μῆνις Ἀχιλλῆος ἢ Ἀχιλλῆϊς, λέγει ὁ W. Christ, θὰ ἐπεγράφετο βεβαίως καὶ τὸ ποίημα, ἂν μὴ περιελάμβανε καὶ ραψωδίας, αἵτινες ἔχουσι μὲν τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως ὡς ὑπόθεσιν, ἀλλ' εἰς τιμὴν ἄλλων ἡρώων ὅλως ἀφιερῶθησαν» (2). Ἄν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἄφ' ἑτέρου, ὅτι κατὰ τὴν περισσότερον ἰσχύουσαν ἄποψιν τῆς Σχολῆς τῆς Ψυχαναλύσεως ἕν μέγα μέρος τοῦ δυναμισμοῦ αὐτῆς ἢ ἐπιθετικότητος τὸ ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν στέρησιν (frustration), ἢ ὁποία εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀφορᾷ ἐρωτικὸν ἀντικείμενον τοῦ ἑτέρου φύλου (τὴν Βρισηῖδα) καὶ ἐπεβλήθη ὑπὸ αὐταρχικοῦ καὶ ἀδυσωπῆτου ἀρχηγοῦ (τοῦ Ἀγαμέμνονος), ἀναμοχλεύοντος τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ ἀσυνεῖδητον (τοῦ Ἀχιλλέως) τὴν εἰκόνα τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν οἰδιποδικὴν σχέσιν τῆς ἀτομικῆς παιδικῆς (3ον—6ον ἔτος) ζωῆς καὶ κατέχοντος τὴν μίαν γωνίαν τοῦ συναισθηματικοῦ τριγώνου : μητέρα—πατέρα—παιδί (τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς αἰσθάνεται τὴν μητέρα ὡς κτῆμά του καὶ τὸν πατέρα ὡς παρείσακτον), τότε θὰ εὔρουν πλήρη δικαίωσιν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πιστεύουσιν καὶ διακηρύσσουσιν ὅτι πᾶσα ἀναδρομὴ εἰς τὸν Ὅμηρον ὄχι μόνον

1) Freud S.—Der Dichter und das Phantasieren. Gesammelte Werke. VII Band. Imago Publ. Co. S. 213—223.

2) Christ W.—Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Τόμος Ιος, σ. 48. Μετ. Δ. Χ' Κώνστα. Ἀθήναι 1900.

νον προσπορίζει την μεγαλύτεραν πνευματικήν απόλαυσιν, αλλά είναι και πηγή άστει-
ρευτος ψυχολογικών παρατηρήσεων με πανανθρώπινον κύρος.

Έγινε λόγος περί «οιδιποδικής σχέσεως» του παιδιού (του άγοριού) προς τους
γονείς, ή οποία είναι γνωστή ως «Οιδιπόδειον (ψυχο)σύμπλεγμα» (Oedipuskomplex),
οὕτω πως ονομασθέν υπό του Freud, διότι τό οὐσιαστικόν του περιεχόμενον έχει ως
πρότυπον τόν μύθον του Οιδίποδος, όστις έφόνευσε τόν πατέρα του και ένυμφεύθη την
μητέρα του, μη γνωρίζων ότι έπρόκειτο περί τών γονέων του, και ή άγνοια αυτή αντι-
στοιχεί προς την εις τό άσυνείδητον άπώθησιν (ή οποία παράγεται διά της έπεμβάσεως
του ήθικου ύπερεγώ, εις την ψυχήν του παιδιού) τών προς τους γεννήτορας έπιμέμπτων
και άπαραδέκτων αισθημάτων

Τόν μύθον αυτόν ό Σοφοκλής διεσκεύασε και άνέπτυξεν εις τό δραματικόν άρι-
στούργημά του «Οιδίπους Τύραννος», παραλαβών τά στοιχειά του από τόν Όμηρον
και από τους κυκλικούς. Αναφέρεται ως γνωστόν εις την Όδύσσειαν ότι ό Όδυσσεύς συ-
νήντησεν εις τό βασίλειον τών νεκρών μεταξύ άλλων και την ψυχήν (σκιάν) της μητρός
και συζύγου του Οιδίποδος, ό όποιος όμως και μετά την αποκάλυψιν τών άνοσίων πρά-
ξεών του και μετά την αυτοκτονίαν δι' άπαγχονισμού («άψαμένη βρόχον») της Ιοκά-
στης (Έπικάστης κατά τόν Όμηρον) εξακολουθεί νά βασιλεύη («ήνασσεν») εις τάς Θή-
βας, διότι ό Όμηρος (Όδυσσεΐας, λ. 271—280) άγνοεί όχι μόνον την Σφίγγα, αλλά
και την έκουσίαν έξέρυξιν τών όφθαλμών και την έξορίαν, καθώς και την ταφήν του
Οιδίποδος εις τόν Κολωνόν της Άττικής, όπου οδτος συμφώνως προς τό φερώνυμον
δράμα έτελεύτησε (και όπου, άς τό ύπενθυμίσωμεν, έγεννήθη ό Σοφοκλής) :

Μητέρα τ' Οιδιπόδοιο ίδον, καλήν Έπικάστην,
ή μέγα έργον έρεξεν αίδρεΐησι νόοιο,
γημαμένη ϖ' υϊ· ό δ' όν πατέρ' έξεναρίξας
γήμεν' άφαρ δ' άνάπυστα θεοί θέσαν άνθρώποισιν.
'Αλλ' ό μεν έν Θήβη πολυηράτω άλγεα πάσχων
Καδμείων ήνασσε θεών όλοάς διά βουλάς,
ή δ' έβη 'Αΐδαο πυλάρταο κρατεροΐο,
άψαμένη βρόχον αίπυν άφ' ύψηλοΐο μελάθρου,
ϖ' άχει σχομένη' τῷ δ' άλγεα κάλιπ' όπίσσω
πολλά μάλλ' όσσα τε μητρός έρινύες έκτελεύουσιν.

Πάντως και αυτή έν άγνοΐα της, τόσον εις την Όδύσσειαν («αΐδρεΐησι νόοιο»),
όσον και εις τό δράμα του Σοφοκλέους, φέρεται ως διαπράξασα την αίμομιξίαν, όπως
και ό Οιδίπους, ό όποιος, επί πλέον, έφόνευσε τόν πατέρα του («ό δ' όν πατέρ' έξενα-
ρίξας γήμεν»). «Η άγνοια αυτή του Οιδίποδος, λέγει ό Freud (8), είναι σωστή άπεικό-
νισις του γεγονότος ότι όλόκληρον τό σύμβαμα καταποντίζεται εις τό άσυνείδητον,
άπωθείται (λησμονείται δυνάμει της «παιδικής άμνησίας» ή οποία αντιστοιχεί προς την
καλουμένην «λανθάνουσαν περίοδον» μεταξύ του 7ου και 13ου έτους της ηλικίας, όποτε
οί ένστικτώδεις ώθισμοί χαλινάγονονται χάρις εις τους περιορισμούς, τους όποιους
έπ'βάλλει ή κοινωνία διά μέσου της διαπαιδαγωγήσεως και της άγωγής). Ό χρησμός
του Μαντείου τών Δελφών, όπερ θ' άνέμενε τις νά κηρύξη άθώον τόν ήρωα (έφ' όσον
δέν ένήργησεν έσκεμμένως), άποτελεί άναγνώρισιν του γεγονότος ότι τό πεπρωμένον—
πού ύποχρεώνει όλα τά παιδιά νά ύποστούν τό Οιδιπόδειον ψυχοσύμπλεγμα—φυγείν
άδύνατον».

Ό χρησμός είναι κατηγορηματικός ως προς τό πρακτέον, άν και, ως συνήθως,
άσαφής (δέν καθορίζει πρόσωπα), διαβιβάζεται δέ υπό του Κρέοντος, άδελφού της
Ιοκάστης, τόν όποιον ό Οιδίπους είχε στείλει εις τους Δελφούς ίνα μάθη παρά του
"Απόλλωνος πώς θα καταπαύσουν αί συμφοραί που μαστίζουν την πόλιν (στ. 96—101):

8) Freud S.—Abrégé de Psychanalyse (1933), P.U.F. Paris 1959, p. 63, 64.

ΚΡ. "Ανωγεν ἡμᾶς Φοῖβος ἐμφανῶς ἄναξ
μῖασμα χώρας, ὡς τεθραμμένον χθονί
ἐν τῇδ', ἐλαύνειν μὴδ' ἀνήκεστον τρέφειν.

ΟΙΔ. Ποίῳ καθαρμῷ ; Τίς ὁ τρόπος τῆς ξυμφορᾶς :

ΚΡ. "Ανδρηλατοῦντας, ἡ φόνῳ φόνον πάλιν
λύοντας, ὡς τόδ' αἶμα χειμάζον πόλιν.

Χωρὶς χρονοτριβὴν ὁ Οἰδίπους ἐπιδίδεται μὲ ζῆλον καὶ ἐπιμονὴν καὶ πράττει τὸ πᾶν διὰ τὰ διαλευκάνει τὴν ὑπόθεσιν. "Ανακρίνει αὐτοπροσώπως κατ' ἀντιπαράστασιν τὸν θεράποντα τοῦ Λαῖου (ὁ ὁποῖος εἶχε διαφύγει κατὰ τὴν σκηνὴν τοῦ φόνου καὶ εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ γονεῖς τοῦ Οἰδίποδος εἶχον παραδώσει τοῦτον, βρέφος, ἵνα τὸν ἐκθέσῃ κρεμασμένον ἀπὸ τοὺς πόδας εἰς τὸν Κιθαιρῶνα) καὶ τὸν ἐκ Κορίνθου ἄγγελον, ὅστις εἶχε παραλάβει τὸ βρέφος καὶ παραδώσει αὐτὸ εἰς τὸν ἄτεκνον ἄρχοντα τῆς Κορίνθου Πόλυβον. Ἴδου πῶς ὁ Γάλλος "Ακαδημαϊκὸς Marcel Achard (*) χαρακτηρίζει τὴν δεξιότητιν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Οἰδίπους τίθεται ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἐγκληματίου, ποὺ εἶναι ἀπροσδοκῆτως αὐτὸς ὁ ἴδιος : «Le feuilleton policier est né d'«Oedipe Roi». Personne n'a osé aller si loin dans le genre. Pas même «Fantomas». Pour son coup d'essai, Sophocle veut un coup de maître. Quoi de plus sensationnel dans une intrigue policière, qu'un détective qui est en même temps le criminel ? Quoi de plus imprévu que de voir se lancer à ses propres troussees et se démasquer lui-même ?

Κατὰ ταῦτα ὁ Σοφοκλῆς ὄχι μόνον ἐτροποποίησε τὴν μυθικὴν παράδοσιν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς τραγωδίας, ἀλλὰ καὶ προσέθεσε νέα στοιχεῖα, καταλλήλως ἐνωματώσας αὐτὰ εἰς τὰ πλαίσια τῆς ὅλης πλοκῆς τοῦ δράματος. "Ανεφέρθη προηγουμένως ὡς προσθήκη τοῦ Σοφοκλέους ἡ ἐξόρυξις τῶν ὀφθαλμῶν. Ἴδου τί γράφει σχετικῶς ὁ Freud (†). «Ὁ εὐνουχισμὸς ἀνευρίσκεται εἰς τὸν θρόνον τοῦ Οἰδίποδος. Ὁ ἥρωας πράγματι διατρυπᾷ τοὺς ὀφθαλμούς του μὲ τὴν πόρπην τῆς μητρός του, ἵνα τιμωρήσῃ τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὸ ἐγκλημὰ του καὶ ἡ πράξις αὐτή, καθὼς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ὄνειρα, ἀποτελεῖ συμβολικὸν ὑποκατάστατον τοῦ εὐνουχισμοῦ».

"Απὸ μίαν πολὺ ἐπιτυχή παρατήρησιν τοῦ Gilboorg (‡) καθοδηγούμενοι πρὸς τὰ μυχιάτερα τῆς ψυχῆς τοῦ δραματούργου εἰκάζομεν ὅτι οὗτος μᾶς παρέσχε τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἰδικοῦ του ἀσυνειδήτου ψυχικοῦ κόσμου, προβαλλομένου εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Οἰδίποδος, ἐνῶ συγχρόνως ἐλυτρώθη μὲ τὴν δραματούργειαν αὐτοθεραπευθεὶς ἀπὸ τὸ βασανιστικὸν ἄγχος ποὺ τοῦ προκαλοῦσε τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀσυνειδήτου του : «Μερικοὶ ψυχαναλυταί, λέγει ὁ Gilboorg, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν κριτικὴν τῆς λογοτεχνίας καὶ πολλοὶ κριτικοὶ ἔδειξαν εὐαισθησίαν καὶ δεκτικότητα πρὸς τὴν Ψυχανάλυσιν. Περαιτέρω ἠθέλησαν νὰ «ψυχαναλύσουν» τὰ πρόσωπα τῶν μυθιστορημάτων ἢ τῶν θεατρικῶν ἔργων ὡς ἂν ἐπρόκειτο διὰ πραγματικὰ ἄτομα. Τοιοῦτοτρόπως ὠμίλησαν διὰ τὸ ἀσυνειδήτον τοῦ Βασιλέως Λὴρ ἢ διὰ τὰς ἀσυνειδήτους (ἀνεπιγνώστους) ἀντιδράσεις τοῦ Δημήτρη Καραμάζωφ. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι, ὡς εὐνόητον, ἐφαρμογὴ κάπως «υπερβολικὴ» ἢ παραποιημένη τῆς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου. Εἰς τὴν πραγματικότητα τὰ φανταστικὰ (πλαστὰ) πρόσωπα δὲν ἔχουν ἀσυνειδήτον, ὅπως δὲν ἔχουν οὔτε ἀληθινὴν ὑπόστασιν. Ἀντανανκλοῦν τὸ ἀσυνειδήτον τοῦ συγγραφέως ποὺ τὰ ἐδημιούργησε καὶ πλεόν οὐ (ὑπογραμμίζεται ἀπὸ τὸν γράφοντα). Τοιοῦτοτρόπως εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος διὰ τὸ ἀσυνειδήτον τοῦ Joyce, τοῦ Proust ἢ τοῦ Dostoievsky, ὄχι ὅμως διὰ ἀσυνειδήτον τῶν ἡρώων ποὺ ἔπλασαν. Μὲ αὐτὴν τὴν ἐπιφύλαξιν εἶναι δυνα-

4) Achard M.—Sophocle et Archimède pères du roman policier. Nouvelles littéraires, 3-11-1960.

5) Gilboorg Gr.—Sigmund Freud et l'activité mentale de l'homme, Paris 1957. Edit. du Cerf. σ. 96.

τόν νά γίνη δεκτὴ ἡ ἰδέα τοῦ Mullahy (*), τὴν ὁποῖαν υἱοθετεῖ ὁ προλογίζων τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν τῆς μονογραφίας τοῦ Gaston Bachelard, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὸ ἔργον τοῦ ὁ Σοφοκλῆς παρουσιάζει καὶ αὐτὸς τὸ οἰδιπόδειον σύμπλεγμα του». Ὅταν ἡ Ἰοκάστη, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς συγκινήσεως καὶ τῆς ταραχῆς διὰ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποῖαν προαισθάνεται (θὰ ἔλεγον μᾶλλον, τὴν ὁποῖαν ἤδη γνωρίζει), ἐπιχειρεῖ νὰ σταματήσῃ τὴν περαιτέρω ἐρευνητικὴν καὶ ἀνακριτικὴν προσπάθειαν τοῦ υἱοῦ καὶ συζύγου της—τιμωροῦ, τὸν καθησυχάζει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια διὰ νὰ τὸν πείσῃ (στ. 979—983) :

ΙΟΚ. Εἰκὴ κράτιστον ζῆν, ὅπως δύναιτό τις.
Σὺ δ' εἰς τὰ μητρός μὴ φοβοῦ νυμφεύματα·
πολλοὶ γὰρ ἦδη κἂν ὀρεῖρασιν βροτῶν
μητρὶ ξηνηνύσθησαν. Ἄλλὰ ταῦθ' ὅτ'
παρ' οὐδέν ἐστι, ῥᾶστα τὸν βίον φέροι (*).

Ἀσφαλῶς ἐδῶ πρόκειται περὶ ἐξομολογήσεως τοῦ ἰδίου τοῦ Σοφοκλέους. Δὲν πρόκειται περὶ μυθικοῦ στοιχείου, περὶ θρυλικῆς παραδόσεως. Εἶναι μᾶλλον ἕνα «ἐξέ-
νον σῶμα» ποὺ παρεισέφρησεν εἰς τὰ δεδομένα τοῦ μύθου καὶ τοῦ θρύλου. Μαζὶ μὲ ἕναν ἔξυπνον ὑπαινιγμὸν περιφρονήσεως πρὸς τὰς ἀπατηλὰς εἰκόνας τοῦ ὄνειρου νομίζει κανεὶς ὅτι ἀκούει τὴν συμβουλὴν ἐνὸς προψυχαναλυτικοῦ ψυχιάτρου, ὁ ὁποῖος φαντάζεται ὅτι εἶναι δυνατὸν ν' ἀγνοήσῃ καὶ νὰ παραμερίσῃ τὰ ὄνειρα μὲ τὸ νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἀσήμαντα. Σήμερον ὅμως, χάρις εἰς τὰ φῶτα τῆς Ψυχαναλύσεως, ἔχομεν σαφὴ καὶ ἀσφαλὴ ἀντίληψιν τοῦ πράγματος. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ Σοφοκλῆς πλέον ἢ ἅπαξ θὰ εἶχεν ὄνειρα αὐτοῦ τοῦ εἵδους.

Εἰς τὸ δραματικὸν δημιούργημά του, εἰς τὴν θεατρικὴν του ἐξομολόγησιν προβάλλει διὰ τοῦ στόματος τῆς Ἰοκάστης ἕνα αἶτημα συγγνώμης διὰ τὸ πρωταρχικὸν ἁμάρτημα.

Εἰς μίαν ἐπιγραμματικὴν φράσιν τοῦ Rado (†) συνοψίζονται παραστατικῶς οἱ ἄνω-
τέρω συλλογισμοί: Ὁ «Οἰδίπους Τύραννος» ὁμοιάζει μὲ ὄνειρον ὡς αὐτὰ τὰ ὁποῖα παράγονται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ψυχαναλύσεως ἢ μᾶλλον ὁμοιάζει μὲ αὐτοανάλυσιν τὴν ὁποῖαν ἐπραγματοποίησεν ὁ Σοφοκλῆς. Καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα: μόνον ὁ Σοφοκλῆς;

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μὲ τὴν συνεχιζομένην ἐπικράτησιν τῆς ψυχαναλυτικῆς θεωρίας καὶ τὴν καρποφόρον—ὅταν γίνονται ἀπὸ ἐξειδικευμένους εἰς τὴν Ψυχανάλυσιν Ψυχιάτρος—χρησιμοποίησίν της εἰς τὴν θεραπευτικὴν τῶν νευρώσεων καὶ πολλῶν ἄλλων ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ ψυχосωματικῶν διαταραχῶν, τῶν ὁποίων ματαίως ἐπεδιώκετο μέχρι τοῦδε ἡ βελτίωσις μὲ ἐνθαρρυντικὰ λόγια ἢ μὲ ἐνέσεις Calcibromine καὶ μὲ τὴν χορήγησιν ἄλλων ἡρεμιστικῶν φαρμάκων ἢ, ὅπερ χειρότερον, μὲ Electroshock (!), σήμερον, λέγω, οἱ ἐναπομείναντες ἀκόμη ἐδάριθμοι ἀναρμόδιοι ὅπωςδῆποτε καὶ μὲ ἐμπαθῆ φανατισμὸν καὶ τυφλὴν προκατάληψιν προσκολλημένοι εἰς μερικὰς ἀπὸ πολλοῦ καταρριφθεῖσας καὶ ἀνασκευασθεῖσας ἀντιρρῆσεις κατὰ τῆς Ψυχαναλύσεως, ἐπικαλοῦνται—ὡς ἔσχατον, ἀναπόδεικτον πάντως, ἐπι-

6) Mullahy P.—Oedipe—Du mythe au complexe. Paris Payot, σ. 203.

* Τὸ ἐννοιολογικὸν περιεχόμενον τῶν στίχων αὐτῶν περιέργως ὁ Νίτσε ἀποδίδει κατὰ λάθος (;) ὅχι εἰς τὴν Ἰοκάστην, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Οἰδίποδα, εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 128 ἀφορισμὸν «Τὸ ὄνειρον καὶ τὸ καταλογιστὸν εὐθύνης» τῆς «Χαραυγῆς» (Morgenröte): παραδρομὴ γραφῆς τῆς ὁποίας παρέχω ἀλλαχοῦ τὴν πλέον εὐλογοφανῆ ψυχαναλυτικὴν ἐρμηνείαν. Ἰδ. Κουρέτα Δ.—Νίτσεϊσμός καὶ Φροῦδισμός. Περιοδ. «Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ» Θεσσαλονίκης. Ἀπρίλιος 1960 καὶ «Νέα Ἑστία», 1^η Ἰουνίου 1960.

7) Rado Ch.—«Oedipus the King». An interpretation. The Psychoanalytic Review. April 1956. σ. 228—233.

χείρημα, διὰ τὰ μειώσουν μὲ κάθε τρόπον τὴν σημασίαν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Freud—τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι τάχα τίποτε τὸ νέον δὲν μᾶς εἶπε ὡς πρὸς τὸ οἰδιπόδειον σύμπλεγμα, διότι τὸν ἐπρόλαβε πρὸ πολλῶν αἰώνων ἕνας ποιητὴς μὲ ζωηράν φαντασίαν, ὁ Σοφοκλῆς. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς θὰ παρέμενε φαινομενικῶς βάσιμος, χωρὶς τὴν ἀποστομωτικὴν ἀπάντησιν πού τοῦ ἀξίζει, ἂν κατὰ καλὴν τύχην δὲν διεσώζοντο καὶ ἂν δὲν παρεδίδοντο εἰς τὴν δημοσιότητα 168 ἀπὸ τὰς 284 ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἔστειλεν ὁ Freud κατὰ τὰ ἔτη 1887 μέχρι 1902 πρὸς τὸν ἔμπιστον φίλον του (ὁ ὁποῖος ἔπαιξε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀκουσίως ρόλον ἐξομολογητοῦ), τὸν ἱατρὸν τοῦ Βερολίνου Wilhelm Fliess. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ὄχι μόνον ἐνέχουν αὐτοβιογραφικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ καὶ παρέχουν τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ψυχαναλύσεως, περιῆλθον δὲ εἰς χεῖρας τῆς Κας Μαρίας Βοναπάρτη, Πριγκιπίσσης Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος, ἐπιτίμου Προέδρου τῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας Παρισίων καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπ' αὐτῆς μὲ τὴν συνεργασίαν τῆς Ἀννας Freud καὶ τοῦ Ernst Kris τὸ 1950. Παραθέτω τὰ κάτωθι ἀποσπάσματα πού δὲν χρειάζονται σχόλια :

15 Ὀκτ. 1897. « . . . Τὸ νὰ εἶσαι ἀπολύτως εἰλικρινὴς μὲ τὸν ἑαυτὸν σου εἶναι μέγα κατόρθωμα. Οὕτω πως μόνον μία ἰδέα μὲ γενικὴν ἐφαρμογὴν ἦλθε εἰς τὸ μυαλό μου. Ἀνεκάλυψα μέσα μου, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, αἰσθήματα ἀγάπης πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ ζηλοτυπίας πρὸς τὸν πατέρα μου, αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι φαντάζομαι, κοινὰ εἰς ὅλα τὰ παιδιὰ! . . . Ἄν αὐτὸ ἀληθεύῃ, μᾶς εἶναι εὐκόλο νὰ ἐννοήσωμεν τὴν συγκλονιστικὴν ἐπίδρασιν πού ἔχει τὸ δράμα «Οἰδίπους τύραννος» παρ' ὅλας τὰς ὀρθολογιστικὰς ἀντιρρήσεις πού ἀντιβαίνουν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἀναποφεύκτου καὶ ἀμειλίκτου μοιραίου . . . Ὁ ἑλληνικὸς θρύλος ἐκφράζει μίαν συναισθηματικὴν παρόρμησιν, τὴν ὁποῖαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζουν, διότι ὅλοι τὴν ἐδοκίμασαν. Κάθε θεατὴς ὑπῆρξε κάποτε ἐν σπέρματι, κατὰ φαντασίαν, ἕνας Οἰδίπους καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ τρόμον πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ὀνείρου του, μεταφερμένου εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ὁ ἀποτροπιασμός του εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ βαθμὸν τῆς ἀπωθήσεως, ἣ ὁποία χωρίζει τὴν παιδικὴν κατάστασιν ἀπὸ τὴν τωρινὴν (τοῦ ἐνήλικος)».

5 Νοεμβ. 1897: « . . . Δὲν μοῦ κάνεις λόγο διὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ «Οἰδίποδος Τυράννου», πού σοῦ ἔγραψα . . . Εἰς κανένα ἄλλον δὲν τὴν ἀνεκοίνωσα ἀκόμη, διότι φαντάζομαι τὴν ἐχθρικὴν ὑπόδοχὴν πού θὰ τῆς κάνουν. Δι' αὐτὸ θὰ ἤθελα νὰ μοῦ δώσης μὲ ὀλίγας λέξεις τὴν γνώμην σου ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ».

15 Μαρτ. 1898: « . . . Παρίσταται ἀνάγκη νὰ μελετήσω καὶ νὰ κατατοπισθῶ γύρω ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ Οἰδίποδος, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ἀκόμη εἰς ποῖον σύγγραμμα . . .».

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη τοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ κατατοπισθῇ καὶ εἰς τὸ θεμελιακὸν τοῦ σύγγραμματος «Ἡ Ἑρμηνευτικὴ τῶν ὀνείρων» (Die Traumdeutung) ἐπανερχεται ἐπὶ τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον ἀκόμη καὶ εἰς τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του (1938) τὸν ἀπασχολεῖ (*): «Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ πιστεύω, γράφει ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του εἰς τὸ Λονδίνον, ὅτι ἂν ἡ Ψυχανάλυσις δὲν εἶχεν εἰς τὸ ἐνεργητικόν της εἰ μὴ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἐν ἀπωθήσει οἰδιποδείου συμπλέγματος καὶ μόνην, αὐτὸ θὰ ἦτο ἀρκετὸν νὰ τὴν κατατάξῃ μετὰ τῶν νέων πολυτίμων ἀποκτημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους». Ἀποφεύγει ἔδῳ ν' ἀναφέρῃ τὰς ἄλλας σημαντικὰς ἀνακαλύψεις τῆς Ψυχαναλύσεως, τὴν πραγματικὴν φύσιν τοῦ ἀσυνειδήτου ψυχισμοῦ, τὴν παιδικὴν σεξουαλικότητα, τὴν ἀπόθησιν, τὴν ἐξιδανίκευσιν, τὴν ἔννοιαν τῆς καταφυγῆς εἰς τὴν νόσον, τὰ ἀσυνείδητα συναισθήματα ἐνοχικότητας, τὸ λανθάνον περιεχόμενον τῶν ὀνείρων, τοὺς μηχανισμοὺς τῆς σωματικῆς μετατροπῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ἀμύνης, τὴν συναισθηματικὴν μεταβίβασιν ὡς ψυχοθεραπευτικὸν παράγοντα, τὴν διαίρεσιν τοῦ ψυχικοῦ ὀργάνου εἰς προεγώ (ὅπως

8) Freud S.—Aus den Anfängen der Psychoanalyse. Imago Publ. Co London 1950.

κρίνω προσφυέστερον νά μεταφρασθῇ εἰς τὴν γλῶσσαν μας ὁ ὅρος *Das Es, le ça, the id*), ἐγὼ καὶ ὑπερεγὼ κτλ. Ἀναφέρω ἐπίσης τὰς ἐφαρμογὰς τῆς Ψυχαναλύσεως εἰς τὴν παιδαγωγικὴν, τὴν κοινωνιολογίαν, τὴν θρησκαιολογίαν, τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ γενικῶς εἰς τὰς λεγομένας ἐπιστήμας τοῦ ἀνθρώπου.

Γράφει λοιπὸν (9) τὸ 1900: «Ὁ «Οἰδίπους Τύραννος» εἶναι ἐκεῖνο πού ὀνομάζομεν τραγωδία τῆς μοίρας . . . » κλπ.

Ὡς πρὸς μὲν τὸν Σοφοκλέα πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ὅτι ὡς ἀπλῇ εἰκασία—ἐλλείψει ἀποδεικτικῶν βιογραφικῶν στοιχείων—εἶναι δυνατόν νά ὑποστηριχθῇ ἡ ἄποψις ὅτι «διζησάμενος ἑαυτὸν» (κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἡρακλείτου), κατῳρθωσε νά φέρῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ψυχισμοῦ τὸ οἰδιποδικὸν βίωμα τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ νά τὸ δραματοποιήσῃ κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον, ὡς πρὸς τὸν Freud ὅμως ἔχουν περιέλθει εἰς γνώσιν ἡμῶν (10) σημαντικὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς του, τὰ ὁποῖα ἔχων ὑπ' ὄψιν ἐξεπόνησα πρὸ τετραετίας τὴν μελέτην: «ἡ διαμόρφωσις τῆς προσωπικότητος τοῦ Sigmund Freud ἐπὶ τῇ βάσει παιδικῶν του βιωμάτων καὶ συμβολῇ αὐτῶν εἰς τὴν γένεσιν τῆς Ψυχαναλύσεως» (11). Θά ὑπενθυμίσω μόνον ἐδῶ, ὅτι ἡ ἐντελὴς ἰδιότυπος διάρθρωσις τῶν πρὸς ἄλληλα σχέσεων τῶν διαφόρων μελῶν τῆς οἰκογενείας του εἶχεν ἀνέκαθεν παρουσιασθῇ εἰς τὰ ἐκπληκτὰ μάτια του σάν αἰνίγμα Σφιγγός, τὸ ὁποῖον μόλις εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν κατῳρθωσε νά λύσῃ, ἔπειτα ἀπὸ μίαν διαφωτιστικὴν συζήτησιν, τὴν ὁποίαν εἶχε μὲ τὸν ἑτεροθαλῆ (ἐκ πρώτου γάμου τοῦ πατρὸς του) ἀδελφόν του Ἑμμανουήλ, τοῦ ὁποῖου ὁ υἱὸς Ἰωάννης (συνεπῶς ἀνεψιὸς τοῦ μικροῦ Freud), κατὰ ἓν ἔτος μεγαλύτερός του καὶ σύντροφος εἰς τὰ παιχνίδια, τὸν ἀποκαλοῦσε θεῖον. Τὸ σημαντικώτερον εἶναι ὅτι ἐθεώρει τὸν δεύτερον, ἑτεροθαλῆ καὶ αὐτόν, ἀδελφόν του Φίλιππον—ὅστις ἦτο συνομήλικος μὲ τὴν μητέρα του (τὴν ἐκ δευτέρου γάμου σύζυγον τοῦ πατρὸς του) Ἀμαλίαν—ὡς τὸν σύζυγόν της, τὸν δὲ πατέρα του (κατὰ πολλὰ ἔτη μεγαλύτερόν της) συζευγμένον μὲ τὴν παραμάννα του! Μόνον ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος, πού νά ἔχῃ ν' ἀντιμετωπίσῃ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς δυσκολίας διαπροσωπικοῦ προσανατολισμοῦ μέσα εἰς οἰκογενειακὸν περιβάλλον τόσοον πολυπλόκου συνθέσεως, κεντρίζον ὅλο καὶ περισσότερον τὴν περιέργειάν του, ἦτο δυνατόν—ἐννοεῖται μὲ τὴν συνδρομὴν καὶ πολλῶν ἄλλων παραγόντων—ν' ἀνακαλύψῃ τὸ Οἰδιπόδειον σύμπλεγμα, λέγει ὁ Anzieu (12). Καὶ πράγματι, ὡς ἄλλος Οἰδίπους, ὁ Freud ἔφθασεν εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, νά λύσῃ διὰ τῆς βυθομετρήσεως καὶ ἀποκαλύψεως τοῦ ἀσυνειδήτου τὸ αἰνίγμα τῆς υπάρξεως καὶ συνακολουθῶς τὸ αἰνίγμα τῆς νευρώσεως, ἐπλήρωσεν ὅμως καὶ αὐτὸς (ὅπως καὶ ὁ Οἰδίπους διὰ τῆς αὐτοτυφλώσεως μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀνοσίων πράξεών του, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐπιμόνως ἐπεδίωξε) τὴν ἀπόκτησιν τῆς γνώσεως αὐτῆς, ὅταν τὸ 1906, ἐπὶ τῇ πεντηκοστῇ ἡμετέρᾳ τῆς γεννήσεώς του, ἡ πρώτη ὁμὰς μαθητῶν, ὁπαδῶν καὶ θαυμαστῶν τοῦ προσέφερεν εἰς ἐιδικὴν τελετὴν ἀναμνηστικὸν μετάλλιον, πού μόλις ἀνέγνωσε τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν αἰφνιδίως ἐταράχθη, τὸ πρόσωπόν του ἔγινεν ὠχρόν, ἡ φωνὴ του διεκόπη καὶ παρ' ὀλίγον νά πέσῃ λιπόθυμος, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πανηγυρικὴν αὐτὴν ἀναγνώρισιν τῆς ταυτίσεως πρὸς τὸ εἰδωλόν του. Διότι αὐτὸ πού εἶδε χαραγμένον εἰς τὸ μετάλλιον εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ χαραχθῇ εἰς τὰ τρίσβαθα τοῦ εἶναι του καὶ ἦτο ἀκριβῶς ὁ στίχος τοῦ «Οἰδίποδος τυράννου», μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Χορὸς τῶν Θηβαίων γερόντων εἰς τὸ τέλος τῆς τραγωδίας κατευοδώνει τὸν Οἰδίποδα (στ. 1525):

Ὅς τὰ κλεῖν' αἰνίγματα ἤδει καὶ κράτιστος ἦν ἀνὴρ.

9) Freud S.—Ἡ «Ἑρμηνευτικὴ τῶν ὁνείρων», Μετάφρασις Μίνας Ζωγράφου. Προλεγόμενα Δ. Κουρέτα. Ἐκδ. Μαρτ. Ἀθῆναι 1956, σελ. 207—219, ὅπου παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης.

10) Jones Ernest.—Sigmund Freud. Life and Work. Vol. I—III. Hogarth Press. London 1953.

11) Κουρέτα Δ.—Ἡ διαμόρφωσις τῆς προσωπικότητος τοῦ S. Freud κλπ. Ἀρχεῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν. Ἰούλ. 1956.

12) Anzieu D.—L'auto-analyse. P.U.F. Paris 1957, 70.